

ตำนานพระครูสีกา: ประวัติศาสตร์ การรักษาและการพัฒนาสู่มรดกโลก
ของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช*

PHRAKRUSIKA THE LEGEND: HISTORY PREVENT AND DEVELOPMENT
TO THE WORLD HERITAGE OF PHRABOROMMATHATCHEDI
NAKHON SI THAMMARAT

สิทธิโชค ปาณะศรี

Sitthichok Panasree

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

E-mail: chokpana07@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตำนานพระครูสีกา 2) ศึกษาบทบาทหน้าที่การรักษาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชของพระครูสีกา และ 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาสู่มรดกโลกของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 รูป/คน นำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา ผลการศึกษา พบว่า 1) ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตำนานพระครูสีกา เป็นตำนานที่มีความเชื่อมโยงกับการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช และการแต่งตั้งผู้ดูแลรักษาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช 2) บทบาทหน้าที่การรักษาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชของพระครูสีกา ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ดูแลรักษาพระบรมธาตุเจดีย์และปกครองคณะสงฆ์ในทิศทั้งสี่ ได้แก่ พระครูภาแก้ว ดูแลรักษาในทิศตะวันออก พระครูการาม ดูแลรักษาในทิศใต้ พระครูภาชาติ ดูแลรักษาในทิศตะวันตก และพระครูภาเดิม ดูแลรักษาในทิศเหนือ 3) แนวทางการพัฒนาสู่มรดกโลกของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช มีแนวทางการพัฒนาประกอบด้วย 1) แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน 2) ศึกษาระเบียบข้อปฏิบัติในขั้นตอนต่าง ๆ 3) ศึกษาหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม 4) คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ดำเนินงาน 5) เสนอชื่อพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชสู่มรดกโลก 6) คณะกรรมการมรดกโลกลงพื้นที่ตรวจสอบ 7) ประกาศผลการตรวจสอบ ขณะนี้คณะกรรมการดำเนินการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านการจัดการสภาพภูมิทัศน์/พื้นที่ 3) ด้านการอนุรักษ์ 4) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 5) ด้านการจัดการมลภาวะ

คำสำคัญ: พระครูสีกา, ประวัติศาสตร์, พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช

* Received 3 July 2020; Revised 6 September 2020; Accepted 13 September 2020



Abstract

The purposes of this article were 1) To study the history of the legend of Phrakrusika, 2) To study the roles and duties of preserving the PhraBorommathatchedi Nakhon Si Thammarat of Phrakrusika, and 3) to study the guidelines for development to the World Heritage of PhraBorommathatchedi Nakhon Si Thammarat. This is qualitative research by interviewings 12 key informants, presenting the descriptive research results. The study found that: 1) The history of the legend of Phrakrusika. It is a myth that is associated with the construction of PhraBorommathatchedi Nakhon Si Thammarat. There is a history of the preserving for PhraBorommathatchedi Nakhon Si Thammarat. 2) The roles and duties of preserving the PhraBorommathatchedi Nakhon Si Thammarat of Phrakrusika. Phrakrusika is responsible for preserving the PhraBorommathatchedi Nakhon Si Thammarat and governing the Sangha in the four directions, namely Phrakrukakaew, preserving in the east, PhrakruKaram in the south, PhrakruKachat in the west and PhrakruKaderm in the north. 3) The guidelines for development to the World Heritage Sites of PhraBorommathatchedi Nakhon Si Thammarat. There are developmental guidelines, consisting of 1) appointing an operational committee, 2) studying regulations and procedures, 3) studying the rules for registering as a cultural heritage, 4) commissioning various operations, 5) proposing PhraBorommathatchedi Nakhon Si Thammarat to the World Heritage, 6) The World Heritage Committee inspected the area, 7) Announced the inspection results. At this time, the board has implemented various development activities, including 1) management, 2) landscape/area management, 3) conservation, 4) community participation, and 5) pollution management.

Keywords: Phrakrusika, History, Phraborommathatchedi Nakhon Si Thammarat

บทนำ

นครศรีธรรมราช “เมืองแห่งพระราชผู้ทรงธรรม” เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์อย่างยาวนาน เป็นเมืองแห่งความเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของผู้คนในภาคใต้ นครศรีธรรมราชถือเป็นเมืองโบราณที่มีความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และศาสนามากที่สุดเมืองหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมืองนี้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางมาไม่น้อยกว่า 1,800 ปีมาแล้ว หลักฐานทางโบราณคดีและหลักฐานทาง



เอกสารที่ปรากฏในขณะนี้ยืนยันได้ว่า นครศรีธรรมราชมีกำเนิดมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 เป็นอย่างน้อย (จิตา สาระยา, 2526) ในขณะที่ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ ให้ทัศนะว่า พุทธศตวรรษที่ 16 - 17 ถือเป็นยุคการเปลี่ยนผ่าน (Transition) จาก ‘ตามพรลิงค์’ มาเป็น ‘นครศรีธรรมราช’ จากสาเหตุปัจจัย 2 อย่าง คือ ทางการเมืองเกิดการอพยพของผู้คนจากอ่าวมะตะบันและอ่าวไทยลงไปตั้งถิ่นฐาน และการเกิดมีศาสนาพุทธลัทธิใหม่เผยแพร่ลงไป ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2555) ในขณะที่ ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์ และคณะ กล่าวว่า นครศรีธรรมราช เป็นเมืองเก่าแก่ เป็นแหล่งวัฒนธรรมสำคัญแหล่งหนึ่งในแหลมมลายู เป็นเมืองที่มีทั้งศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธเผยแผ่เข้ามาเป็นลำดับต้น ๆ ในดินแดนสุวรรณภูมิ ต่อมาในราว พ.ศ. 1700 นครศรีธรรมราชได้กลายเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทลัทธิลังกาวงศ์ของภูมิภาคนี้ และได้ขยายอิทธิพลความศรัทธาไปยังสุโขทัย ซึ่งเป็นราชธานีของไทยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 (ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์ และคณะ, 2552) ส่วน เกรียงไกร เกิดศิริ กล่าวว่า นครศรีธรรมราช สถาปนาตนเองขึ้นเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การปกครอง และพระพุทธศาสนาของคาบสมุทรภาคใต้ผ่าน “ปริณิพจน์แห่งอำนาจ” ตามคติของ “เมืองสิบสองนักษัตร” ที่เห็นได้ชัดว่า ได้รับอิทธิพลทางความคิดเรื่องจักรราศีแบบจีน โดยมีเมืองนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลาง (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2560)

พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช เป็นองค์พระธาตุที่สูงเด่นเป็นสง่าตั้งอยู่ในใจกลางเมืองนครศรีธรรมราช อันเป็นราชอาณาจักรอันยิ่งใหญ่ของประวัติศาสตร์แห่งหัวเมืองปักษ์ใต้ในอดีต เป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวและแสวงบุญที่เมื่อเดินทางมาเยือนเมืองใต้เป็นพระธาตุคู่เมืองของชาวนครศรีธรรมราช แต่จะมีสักกี่คนที่ทราบว่า ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพระธาตุองค์นี้เป็นอย่างไร การดำรงอยู่อย่างมั่นคงจากอดีตราบจนถึงปัจจุบันมีปัจจัยอะไรอยู่เบื้องหลัง และแนวทางที่จะพัฒนาสู่มรดกโลกขององค์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชในอนาคตเป็นอย่างไร

พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ‘พระธาตุยอดทอง’ เป็นเจดีย์สถานอันสำคัญยิ่งของคาบสมุทรภาคใต้ (ประภัสสร ชูวิเชียร, 2553) ส่วน ศักดิ์ชัย สายสิงห์ อธิบายว่า สำหรับพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชที่สันนิษฐานว่า น่าจะมีมาแล้วตั้งแต่สมัยศรีวิชัยเพราะเป็นศูนย์กลางทางศาสนาที่สำคัญที่สุดในภาคใต้ แต่ไม่พบหลักฐานที่บอกว่าน่าจะมีเจดีย์หรือปราสาทสมัยศรีวิชัยอยู่ภายใน ส่วนพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชของคปัจจุบัน เชื่อว่าเป็นรูปแบบศรีวิชัยที่ใกล้เคียงกับสถูปในศิลปะลังกามากที่สุด จึงเชื่อว่า เป็นยุคแรกเริ่มที่มีการรับศาสนาพุทธแบบลังกาวงศ์ (แบบเถรวาท) เข้ามาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 17 - 18 ซึ่งเป็นช่วงที่พุทธศาสนamahayanในสมัยศรีวิชัยค่อย ๆ หมดไปจากภาคใต้ (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2560) นอกจากนั้น พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ยังเป็นปูชนียสถานสำคัญที่สุดของจังหวัดนครศรีธรรมราช ประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตัดถนนราชดำเนิน ตำนานเก่าเล่าว่า สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 1300 แรกทีเดียวองค์พระบรมธาตุเจดีย์ เป็นศิลปะสมัยศรี



วิจัยแบบพระธาตุไชยา ครั้นต่อมาพระยาศรีธรรมโศกราช เจ้าผู้ครองเมืองนครใต้ทรงบูรณปฏิสังขรณ์เมื่อราวปี พ.ศ. 1700 พร้อมทรงแปลงรูปทรงขององค์เจดีย์ใหม่เป็นแบบทรงลังกา ปัจจุบันพระบรมธาตุนครสูง 38 วา 2 ศอก (77 เมตร) ฐานพระบรมธาตุเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส ยาวด้านละ 13 วา 5 นิ้ว (26 เมตร 12 เซนติเมตรโดยประมาณ) มีรูปปั้นหัวช้างโผล่ออกมาจากฐานรวม 22 เชือก มีพระเจดีย์รายทรงลังกาทรงคั่นขนาดย่อมเป็นเจดีย์ทิศเรียงรายอยู่โดยรอบ ยอดพระบรมธาตุนครจากฐานบัวคว่ำบัวหงายถึงยอดพระเจดีย์ ซึ่งสูง 24 เมตรนั้น หุ้มด้วยทองคำบริสุทธิ์ น้ำหนักทอง 64,000 บาท หรือประมาณ 216 กิโลกรัม ทุกปีจะมีประเพณีไหว้พระบรมธาตุนครในวันมาฆบูชาและวันวิสาขบูชา จัดเป็นงานประจำปีใหญ่โต 5 วัน 5 คืน มีพุทธศาสนิกชนชาวปักษ์ใต้เดินทางไปนมัสการกันมาก รวมทั้งชาวไทยที่อยู่ในไทรบุรีและกลันตันก็พากันมาไหว้ (ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ, 2534)

ตำนานพระครูสีกา เป็นอีกหนึ่งเรื่องราวที่ถูกกล่าวขานมาเป็นเวลาอันยาวนานไม่แพ้ประวัติศาสตร์การสร้างพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ตำนานนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร และมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับการปกป้องรักษาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชอย่างไร มีประวัติศาสตร์ความเป็นมา มีการรักษาและมีแนวทางการพัฒนาสู่มรดกโลกอย่างไร เหล่านี้คือ คำถามที่ต้องการแสวงหาคำตอบ ด้วยความสนใจในประเด็นปัญหาที่กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดไว้อย่างเป็นระบบเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าของอนุชนรุ่นหลังในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตำนานพระครูสีกา
2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่การรักษาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชของพระครูสีกา
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสู่มรดกโลกของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขั้นตอนการศึกษาข้อมูลเอกสาร ได้แบ่งตามแหล่งข้อมูล ดังนี้
 - 1.1 ศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากตำรา หนังสือ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุแดนใต้
 - 1.2 ศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตำนานพระครูสีกา
2. ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความรู้เกี่ยวกับตำนานพระครู



สี่กา พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ในพื้นที่ศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 12 รูป/คน (พระภิกษุ 7 รูป/ฆราวาส 5 คน)

3. ขั้นตอนการประมวลผลและเรียบเรียง เป็นขั้นตอนสุดท้ายซึ่งเป็นการนำข้อมูลจากขั้นตอนต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น มาทำการวิเคราะห์ประมวลผล เรียบเรียง และสรุป เพื่อเขียนงานวิจัยให้ถูกต้องและตอบวัตถุประสงค์ที่ต้องการทราบต่อไป

4. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์และนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ตำนานพระครูสี่กา: ประวัติศาสตร์ การรักษาและการพัฒนาสู่มรดกโลกของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช” มีผลการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตำนานพระครูสี่กา จากการศึกษา พบว่าประวัติศาสตร์และความเป็นมาของพระครูสี่กามีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช โดยในตอนแรกเมื่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์เสร็จแล้ว ก็มีการสร้างกาภาพยนตร์เพื่อให้ทำหน้าที่รักษาพระบรมธาตุเจดีย์ใน 4 ทิศ

2. บทบาทหน้าที่การรักษาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชของพระครูสี่กา จากการศึกษา พบว่า บทบาทหน้าที่การรักษาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชของ พระครูสี่กา มีมาตั้งแต่เริ่มการก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ โดยกาแต่ละตัว (กาที่เป็นหุ่นยนต์) ก็จะมีหน้าที่รักษาพระบรมธาตุเจดีย์ในแต่ละทิศ และต่อมากาทั้งสี่ ได้มีการพัฒนามาเป็นการแต่งตั้งเป็นตำแหน่งของพระสงฆ์เพื่อปฏิบัติหน้าที่รักษาพระบรมธาตุเจดีย์ในสี่ทิศ ได้แก่ พระครูกาแก้ว รักษาพระบรมธาตุเจดีย์ในทิศตะวันออก มีสีขาว พระครูการาม รักษาพระบรมธาตุเจดีย์ในทิศใต้ มีสีเหลือง พระครูกาชาด รักษาพระบรมธาตุเจดีย์ในทิศตะวันตก มีสีแดง และพระครูกาเดิม รักษาพระบรมธาตุเจดีย์ในทิศเหนือ มีสีดำ และมีการสืบสานตำนานเรื่องนี้สืบต่อกันมาตราบจนถึงสมัยปัจจุบัน

3. แนวทางการพัฒนาสู่มรดกโลกของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช จากการศึกษา พบว่า มีกรอบการทำงานประกอบด้วย 1) แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน 2) ศึกษาระเบียบข้อปฏิบัติในขั้นตอนต่าง ๆ 3) ศึกษาหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม 4) คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ดำเนินงาน 5) เสนอชื่อวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร (พระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช) สู่มรดกโลก 6) คณะกรรมการมรดกโลกลงพื้นที่ตรวจสอบพิจารณา 7) ประกาศผลการตรวจสอบพิจารณา นอกจากนั้น มีการเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ ที่สำคัญสู่การเป็นมรดกโลก ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านการจัดการสภาพภูมิทัศน์/พื้นที่ 3) ด้านการอนุรักษ์ 4) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 5) ด้านการจัดการมลภาวะ



อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง “ตำนานพระครูสี่กา: ประวัติศาสตร์ การรักษาและการพัฒนาสู่มรดกโลกของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช” มีผลการศึกษาสามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตำนานพระครูสี่กา จากการศึกษา พบว่าตำนานพระครูสี่กามีประวัติศาสตร์และความเป็นมาคู่กับการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช โดยตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชเล่าว่า พระยาศรีธรรมโศกราช ก่อสร้างเมืองลงที่หาดทรายขเลรอบ เป็นเมืองนครศรีธรรมราชมหานครแล้ว ก็สั่งให้ทำอิฐทำปูนก่อพระธาตุด้วย พร้อมทั้งถือเอานิมิตกาภาพยนตร์มาเป็นคณะสงฆ์ขึ้นคณะหนึ่งให้นามชื่อว่า กา จะได้ดูแลรักษาพระบรมธาตุและปกครองคณะสงฆ์ไปตามทิศทั้ง 4 สอดคล้องกับ ฦรณค์ นุ่นทอง ที่กล่าวว่า เมื่อครั้งพระเจ้าศรีธรรมโศกราช สร้างเจดีย์ใหญ่ครอบเจดีย์เล็กองค์เดิม ตามตำนานกล่าวว่า ขุดพระเจดีย์พบกับภาพยนตร์นั้นแล้ว ไม่กล้าขุดต่อไปอีก แล้วได้สร้างพระเจดีย์องค์ใหญ่ครอบ ตั้งแต่สมัยศรีวิชัยศตวรรษที่ 12 - 13 และมาจนถึงศตวรรษที่ 17 - 18 พระสงฆ์ลังกาเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระเจ้าจันทรภาณุศรีธรรมโศกราช ก็ได้นำเอาศิลปะพระเจดีย์แบบลังกามาครอบองค์พระเจดีย์สมัยศรีวิชัย ต่อจากนั้นถึงถือนิมิต คือ กา ภาพยนตร์นั้นมาผนวกกับคณะสงฆ์ลังกาได้ให้นามชื่อว่า พระสงฆ์คณะลังกาแก้ว พระสงฆ์คณะลังการาม พระสงฆ์คณะลังกาชาด และพระสงฆ์คณะลังกาเดิม เพื่อดูแลองค์พระบรมธาตุเจดีย์พระทันตธาตุในทิศต่าง ๆ (ฦรณค์ นุ่นทอง, 2554)

2. บทบาทหน้าที่การรักษาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชของพระครูสี่กานั้น มีความเป็นมาตั้งแต่เริ่มการก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ โดยครั้งแรกมีการผูกกาภาพยนตร์ขึ้นมา กาแต่ละตัวก็จะมีหน้าที่รักษาพระบรมธาตุในแต่ละทิศ และกาทั้งสี่ก็ได้มีการพัฒนามาเป็นการแต่งตั้งเป็นตำแหน่งของพระสงฆ์เพื่อปฏิบัติหน้าที่รักษาพระบรมธาตุเจดีย์และปกครองคณะสงฆ์สืบต่อกันมาตราบจนถึงสมัยปัจจุบัน สอดคล้องกับ ฦรณค์ นุ่นทอง อธิบายว่า เมื่อมีการก่อสร้างแล้วอัญเชิญพระทันตธาตุไว้ในผอบทองรองรับด้วยเรือสำเภายาวขนาด 1 คอก ล่องลอยอยู่ในขันทองคำ ภายในบรรจุน้ำพิชฦญานาค ก่ออิฐไว้คล้ายเจดีย์ทรงศานจิ แล้วให้ครูบาทั้ง 4 ทำวิธีผูกกาภาพยนตร์ไว้ทั้ง 4 ทิศ ที่มีอยู่หัวใจใคร่ฆ่าไม่ตายเป็นราวกับเครื่องยนต์กลไก เพื่อพิทักษ์องค์สถูปเจดีย์ไม่ให้ใครมาทำลายได้ อันที่จริงเรื่องนี้ ก็มีที่มาในพระธรรมบทการสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่สำคัญในสมัยโบราณ มักจะมีการทำยันต์เพื่อป้องกันการถูกทำลาย การผูกกาภาพยนตร์ในการสร้างสถูป พระทันตธาตุก็เพื่อให้กาทั้ง 4 ที่มีปากเป็นปากเหล็กเพื่อจิกตีผู้ที่เข้ามาทำลายศัตรู อันเป็นวิชากลด้วยการผูกกาสี่ขาวไว้ทางทิศตะวันออกเรียกว่า กาแก้ว ผูกกาสี่เหลืองไว้ทางทิศใต้ เรียกว่า การาม ผูกกาสี่แดงไว้ทางทิศตะวันตกเรียกว่า กาชาด และผูกกาสีดำไว้ทางทิศเหนือ เรียกว่า กาเดิม คอยป้องกันรักษาองค์พระบรมธาตุเจดีย์เมืองนครศรีธรรมราช ครูบาทั้ง 4 ผูกกาภาพยนตร์แล้วก็ได้เดินทางกลับกรุงลังกา



(ณรงค์ นุ่นทอง, 2554) และสอดคล้องกับ ธรรมะ อรรถวิภาคไพศาลย์ กล่าวว่า มีการแต่งตั้ง พระครูเหมเจติยานุรักษ์และพระครูเหมเจติยาภิบาล (พระครูผู้รักษาเจดีย์ทอง) เป็นหัวหน้า พร้อมด้วยพระครูผู้ช่วยอีก 4 รูป คือ 1) พระครูกาแก้ว ทำหน้าที่รักษาพระบรมธาตุทางทิศ ตะวันออก 2) พระครูการาม ทำหน้าที่รักษาพระบรมธาตุทางทิศใต้ 3) พระครูกาชาด ทำหน้าที่ รักษาพระบรมธาตุทางทิศตะวันตก 4) พระครูกาเดิม ทำหน้าที่รักษาพระบรมธาตุทางทิศเหนือ (ธรรมะ อรรถวิภาคไพศาลย์, 2538)

3. แนวทางการพัฒนาสู่มรดกโลกของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช จากการศึกษา พบว่า แนวคิดการพัฒนาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชสู่มรดกโลก เกิดขึ้น ในปี พ.ศ. 2552 มีขั้นตอนการดำเนินการในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) แต่งตั้งคณะกรรมการ ดำเนินงาน 2) ศึกษาระเบียบข้อปฏิบัติในขั้นตอนต่าง ๆ 3) ศึกษาหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียน เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม 4) คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ดำเนินงาน 5) เสนอชื่อวัดพระ มหาธาตุวรมหาวิหาร (พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช) สู่มรดกโลก 6) คณะกรรมการมรดกโลก ลงพื้นที่ตรวจสอบพิจารณา 7) ประกาศผลการตรวจสอบพิจารณา นอกจากนั้น ได้มีการเตรียม ความพร้อมเพื่อเข้าการพิจารณาเป็นมรดกโลก ได้มีการเตรียมการในด้านต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านการจัดการสภาพภูมิทัศน์/พื้นที่ 3) ด้านการอนุรักษ์ 4) ด้าน การมีส่วนร่วมของชุมชน และ 5) ด้านการจัดการมลภาวะ สอดคล้องกับ กษิญา แก้วเอียน ที่ศึกษาเรื่อง “แนวทางการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์สาธารณะเพื่อส่งเสริมการเป็นมรดก โลกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการ ออกแบบและพัฒนาประกอบไปด้วยกลุ่มข้อมูลสำคัญและสัมพันธ์กันดังนี้ สิ่งที่โดดเด่นด้าน ตำนานความเชื่อ สถาปัตยกรรม ประเพณีและอัตลักษณ์ของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร กลุ่ม รูปแบบและการใช้งานผลิตภัณฑ์สาธารณะทั้งหมด กลุ่มการออกแบบเฉพาะของผลิตภัณฑ์ สาธารณะแต่ละประเภท เช่น ถังขยะ ข้อมูลสำคัญของถังขยะ คือ ติดตั้งจากความจำเป็นที่ เฉพาะเจาะจงบริเวณหัวมุมถนน กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม จัดวางให้รู้สึกน่าใช้และเป็นจุด สนใจให้แก่พื้นที่ มีกรอบครอบตัวถังขยะมาตรฐานเพื่อลดต้นทุนการผลิตฝาปิดเพื่อป้องกันน้ำ ท่วมซัง ช่องแบ่งสำหรับแยกประเภทของขยะ คำนึงถึงระบบการจัดเก็บจัดการขยะให้ง่ายต่อ การดูแลรักษา ความยืดหยุ่นและปลอดภัยในการใช้งาน ได้แก่ การจับ การเปิดปิดถัง การเท ขยะทิ้งที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพร่างกาย การจัดวางให้ถูกสุขลักษณะและแข็งแรง ทนทานต่อแรงกระแทกโดยสามารถเคลื่อนย้ายได้ รองรับกับขนาดสัดส่วนร่างกายผู้ใช้ ออกแบบ รูปลักษณ์ สี สัน รูปทรง ลวดลาย แสดงอัตลักษณ์ของพื้นที่ที่ตั้ง มีความเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกันกับผลิตภัณฑ์สาธารณะอื่นโดยรอบและรายละเอียดที่เรียบง่ายไม่ส่งผลกระทบต่อ การใช้งาน กลุ่มข้อมูลสำคัญรองลงมา คือ จำนวนของถังขยะในแต่ละพื้นที่ที่มีความสูงไม่เกิน 90 ซม. กว้างไม่เกิน 75 ซม. ด้วยทฤษฎีการออกแบบเพื่อมวลชนและแนวทางการนำอัตลักษณ์สู่ การออกแบบ (กษิญา แก้วเอียน, 2559)



องค์ความรู้ใหม่



ภาพที่ 1 รูปแบบโมเดล “HRGWH”

จากภาพข้างต้น เป็นการตงผลึกได้องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “ตำนานพระครูสีภา: ประวัติศาสตร์ การรักษาและการพัฒนาสู่มรดกโลกของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช” ในรูปแบบโมเดล “HRGWH” โดยอธิบายรายละเอียดได้ ดังนี้

H (History) หมายถึง การศึกษาประวัติศาสตร์และความเป็นมาของทั้งพระครูสีภา และประวัติศาสตร์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช เพื่อให้ทราบถึงการเกิดขึ้นของพระครูสีภาจนทราบได้ว่า พระครูสีภา เป็นตำแหน่งของพระสงฆ์ผู้ถูกแต่งตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่ดูแลรักษาพระบรมธาตุเจดีย์และมีหน้าที่ปกครองพระสงฆ์ในทิศทั้งสี่ ซึ่งรูปแบบพระครูสีภานั้นได้มีการพัฒนามาจากหมู่กาทั้งสี่เหล่าที่เกิดขึ้นในสมัยเริ่มสร้างพระบรมธาตุเจดีย์

R (Role) หมายถึง การศึกษาบทบาทหน้าที่ของพระครูสีภาที่มีความเกี่ยวข้องกับการปกป้องดูแลรักษาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช โดยเป็นการศึกษาเรื่องราวของการดูแลรักษาของฝูงกาภพยนตร์ในอดีตสมัยแรกสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ แล้วมีการพัฒนาต่อมาเป็นพระครูสีภา อันถือเป็นตำแหน่งของพระสงฆ์เถระที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นเพื่อกอยดูแลรักษาพระบรมธาตุเจดีย์ในปัจจุบันที่มีบทบาทหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ในทิศทั้งสี่ ได้แก่ พระครูภาแก้ว รักษาพระบรมธาตุเจดีย์และปกครองคณะสงฆ์ในทิศตะวันออก พระครูการามรักษาพระบรมธาตุเจดีย์และปกครองคณะสงฆ์ในทิศใต้ พระครูกาชาด รักษาพระบรมธาตุเจดีย์และปกครองคณะสงฆ์ในทิศตะวันตก และพระครูภาเดิม รักษาพระบรมธาตุเจดีย์และปกครองคณะสงฆ์ในทิศเหนือ โดยได้มีการสืบสานตำนานเรื่องพระครูสีภานี้สืบต่อกันมาตราบจนถึงสมัย



ปัจจุบัน อันเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถใช้ประกอบเป็นข้อมูลสำคัญในการเสนอพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชสู่การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

G (Guideline) หมายถึง การศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาและขับเคลื่อนพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชไปสู่การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกว่า เกิดขึ้นได้อย่างไร มีกระบวนการ ขั้นตอนและการดำเนินการอย่างไร โดยมีการนำเสนอถึงลักษณะโดดเด่นของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช 3 ประการ ได้แก่ 1) เป็นสถาปัตยกรรมภาคใต้และคาบสมุทรมาลาโยที่รักษาความแท้และความสมบูรณ์ ไว้ได้ดีที่สุด 2) เป็นสถาปัตยกรรมที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าจากหลายภูมิภาคของเอเชีย จนทำให้สถาปัตยกรรมนี้กลายเป็นต้นแบบเจดีย์ในภาคใต้-สุโขทัย และ 3) เป็นสถาปัตยกรรมที่ดำรงความเชื่อและศรัทธาของพระพุทธศาสนิกชนอย่างต่อเนื่องนับร้อยปีจนถึงปัจจุบัน

WH (World Heritage) หมายถึง ความเป็นมรดกโลกของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ที่ชาวนครศรีธรรมราชและชาวภาคใต้ได้ทุ่มเทพลังความร่วมมือร่วมใจ และพลังแห่งความศรัทธาร่วมกันในการพัฒนาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชสู่ความเป็นมรดกโลกในอนาคตอันใกล้

จากการศึกษาครั้งนี้ ก่อให้เกิดผลึกเป็นองค์ความรู้ใหม่ว่า หากทุกฝ่ายได้ร่วมกันศึกษาเรียนรู้และร่วมดำเนินการภายใต้กรอบโมเดล “HRGW” ได้แก่ การศึกษาประวัติศาสตร์และความเป็นมาของพระครูสีกา บทบาทและหน้าที่ในการปกป้องดูแลรักษาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช แนวทางการพัฒนาและขับเคลื่อนพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชสู่ความเป็นมรดกโลก ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า ในอนาคตอันใกล้นี้ พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช จะได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกอย่างแน่นอน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ตำนานพระครูสีกามีประวัติศาสตร์และความเป็นมาที่ยาวนานเชื่อมโยงกับการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช รวมถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชสู่มรดกโลกของจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ วัด ควรส่งเสริมและให้การสนับสนุนในการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในแง่มุมต่าง ๆ สถานศึกษา ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา ได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับตำนานที่สำคัญ ๆ หน่วยงาน หรือองค์กรชาวพุทธ ควรสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนและประชาชนทั่วไปเรียนรู้ประวัติศาสตร์และความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้และเกิดความภาคภูมิใจทางวัฒนธรรมของตนเอง นอกจากนี้ภาคีรัฐควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการสร้างแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนสถานหรือโบราณสถานสำคัญต่าง ๆ ให้มากขึ้น



เอกสารอ้างอิง

- กษิญา แก้วเอี่ยม. (2559). แนวทางการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์สาธารณะเพื่อส่งเสริมการเป็นมรดกโลกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช. ใน วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบอุตสาหกรรม. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- เกรียงไกร เกิดศิริ. (2560). พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช: มรดกพุทธศาสนสถาปัตยกรรม ศูนย์กลางพระพุทธศาสนาเถรวาทแห่งคาบสมุทรภาคใต้. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: อี.ที.พับลิชชิง จำกัด.
- ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์ และคณะ. (2552). พระบรมธาตุสุ่มรดกโลก. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์อักษรการพิมพ์.
- ณรงค์ นุ่นทอง. (2554). พระรัตนธัชมุนี (ม่วง รตนธเถร) ผู้อำนวยการจัดการศึกษามณฑลนครศรีธรรมราช ในสมัยรัชกาลที่ 5 – บิดาแห่งการศึกษาของภาคใต้. ใน หนังสือจัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ อาจารย์สงวน คลั่งคล้าย ณ ฌาปนสถานวัดหน้าพระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2554. กรีนโซนอินเตอร์ 2001.
- จิตา สาระยา. (2526). พัฒนาการของรัฐบาลบนคาบสมุทรไทย เน้นตามพรลิงค์ (คริสต์ศตวรรษที่ 6 - 13) ในประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช ชุดที่ 3. นครศรีธรรมราช: วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. (2555). เมืองนครศรีธรรมราชมหานคร. กรุงเทพมหานคร: ดวงกลมพับลิชชิง.
- ประภัสสร ชูวิเชียร. (2553). พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช มหาสถูปแห่งคาบสมุทรภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.
- ปราโมทย์ ทัศนสุวรรณ. (2534). จังหวัดของเรา 14 จังหวัดภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- ระรวย อรรถวิภาคไพศาลย์. (2538). นำขมนนครศรีธรรมราช เมืองประวัติศาสตร์กว่า 1000 ปี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ดี แอน เอส.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2560). เจดีย์ในประเทศไทย: รูปแบบ พัฒนาการ และพลังศรัทธา. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์.